

1.2 Overzicht ontwikkelingslijnen sociaal-emotionele ontwikkeling

In de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen zijn 3 leerlijnen te ontdekken:

- Zelfvertrouwen
- Gevoelens, wensen en opvattingen
- Sociale vaardigheden en relaties

Zelfvertrouwen

- 4 - 6 jaar** **Ontdekken dat iedereen uniek is.** Hoe zie je eruit? Hoe weten anderen dat jij het bent? Waaraan herken je anderen? Waarin lijk je op anderen, of juist niet? Wat is speciaal aan jou en anderen? Wat is gelijk? Waar hou je van? En anderen? Wat vind je leuk of fijn? Wat zijn je hobby's? Van wie hou je of wie vind je aardig? Wie zijn je vriendjes? Waarom vind je iemand eigenlijk aardig? Wat vinden anderen aardig aan jou?
- 6 - 8 jaar** **Ontdekken de eigen mogelijkheden, kenmerken, wensen, gevoelens, beperkingen en voorkeuren.** Hoe weten anderen dat jij het bent? Waaraan kunnen ze je herkennen? Waarin lijk je op anderen, of juist niet? Wat is er speciaal aan jou en anderen? Wat is hetzelfde? Hoe voelt het dat je anders bent dan anderen? Waarin lijken mensen op elkaar? Wat vind je fijn, waaraan heb je een hekel? Wat zijn je hobby's? Wat kun je al? Wat kun je (nog) niet, maar wil je wel graag? Hoe kun je dat bereiken? Wat mag je (nog) niet, maar wil je wel? Hoe kan dat veranderen? Van wie houd je of wie vind je aardig? Waarom vind je iemand aardig? Wat vinden anderen aardig aan jou?
- 8 - 10 jaar** **Ontdekken dat veel eigenschappen en vaardigheden niet vastliggen, maar ontwikkeld kunnen worden en ontwikkelen een zelfbewuste houding.** Hoe ben je veranderd sinds je een baby en peuter was? Waardoor ontstaan die veranderingen? Wat kun je nu wel, wat je eerder niet kon? Hoe voelt het als je iets gedaan hebt wat nieuw voor je was of heel moeilijk? Hoe kun je gevoelens van verlegenheid en onzekerheid steeds meer de baas worden? Kun je op een zelfbewuste manier verzoeken doen en weigeren, complimenten geven en aannemen, kritiek geven en ontvangen?
- 10 - 12 jaar** **Ontdekken dat veel eigenschappen en vaardigheden niet vastliggen, maar ontwikkeld kunnen worden en ontwikkelen een zelfbewuste houding.** Wat vind je van de veranderingen die er in en aan jouw lichaam en dat van anderen optreden? Verlopen die veranderingen bij jou hetzelfde of anders dan bij je vrienden? Wie en wat is belangrijk voor je? Waar ben je goed in? Waar maak je je zorgen over? Wat zijn je toekomstverwachtingen? Maak je je zorgen over je toekomst? Wat kun je daaraan veranderen? Kun je op een zelfbewuste manier verzoeken doen en weigeren, complimenten geven en aannemen, kritiek geven en ontvangen? Waar ben je al verantwoordelijk voor? Wat vind je daarvan?

Gevoelens, wensen en opvattingen

- 4 - 6 jaar** **Gaan bewust om met gevoelens, wensen en opvattingen en kunnen deze voor anderen begrijpelijk uiten. Staan open voor gevoelens, wensen en opvattingen van anderen. Ontdekken dat er verschillen in opvattingen bestaan. Zien in dat thuis, op school en op straat verschillende regels nodig zijn.** Wat maakt je blij of verdrietig? Wat doe je als je geplaagd wordt? Hoe voel je je als iemand dood gaat? Wat kun je doen om je weer beter te voelen? Waarom wordt je wel eens boos? Wanneer ben je flink en durf je wel en wanneer ben je bang? Wie kan je dan helpen? Wat doe je als je je alleen voelt? Wat doe je als niemand je aardig vindt? Wat doe je als je geen vriend(innet)je hebt? Hoe kun je vriend(innet)jes maken? Wat vind jij mooi/lelijk, fijn/vervelend, lekker/vies, gewoon/raar, goed/slecht? En wat vinden anderen? Welke regels gelden er thuis, op school, op straat? Welke verschillen zijn er en wat is de zin van die regels?

- 6 - 8 jaar** **Gaan bewust om met gevoelens, wensen en opvattingen en kunnen deze voor anderen begrijpelijk uiten. Staan open voor gevoelens, wensen en opvattingen van anderen. Kunnen zich inleven in gevoelens, wensen en opvattingen van anderen. Zien in dat regels door mensen zijn bedacht en ook door mensen kunnen worden veranderd of afgeschaft.** Wanneer was je boos, verdrietig of juist blij? Wanneer was je verlegen of onhandig? Wanneer ben je flink en durf je iets wel en wanneer juist niet? Hoe kun je weten hoe iemand zich voelt? Hoe weten anderen hoe jij je voelt? Waaraan kun je dat zien of horen? Hoe kun je dat vragen? Hoe kun je iemand blij of juist boos maken? Wat vind jij mooi/lelijk, fijn/vervelend, lekker/vies, gewoon/raar, goed/slecht? Hoe kun je te weten komen wat anderen vinden? Wat wil je wel of niet en waarom? Hoe kun je weten wat anderen willen? Welke regels ken je? Door wie zijn die regels bedacht en waarom? Worden regels wel eens veranderd of afgeschaft en waarom?
- 8 - 10 jaar** **Gaan bewust om met gevoelens, wensen en opvattingen en kunnen deze voor anderen begrijpelijk uiten. Kunnen zich inleven in gevoelens, wensen en opvattingen van anderen. Houden rekening met de ander en staan open voor de opvattingen van anderen. Onderkennen vooroordelen en discriminatie. Ontdekken de relatie tussen rol en verwachtingspatroon en de wijzigingen in beide onder invloed van tijd en (sub)cultuur.** Hoe voel je je als je iemand verliest die veel voor je betekent (door verhuizing, dood, ruzie en dergelijke)? Wie kan je helpen? Wat kun je doen om dat verdriet beter aan te kunnen? Wie kun je in vertrouwen nemen als je een vervelend geheim hebt, ergens heel erg bang voor bent of als iemand je pijn probeert te doen? Hoe kun je rekening houden met anderen? Wat kun je doen als je jaloers bent? Hoe kun je gevoelens, wensen en opvattingen uiten? Helpt het als je je gevoelens, wensen en opvattingen uit? Wanneer voel je je verlegen, onzeker, eenzaam, in de steek gelaten? Wat kun je daar aan doen? Hoe kun je anderen helpen die daar last van hebben? Hoe denk je over mensen die anders zijn dan jij of die je niet goed kent? Hoe anders zijn ze en waarin zijn ze gelijk? Wordt het beeld dat je van anderen hebt soms ook bepaald door vooroordelen en hoe ontstaan die? Hoe kun je dat beeld eerlijker maken? Gedraag je je hetzelfde tegenover je vader, moeder, juf, meester, broer, zus, vriend, bakker, enzovoort? Hoe komt dat en wat vind je daarvan? Gedragen meisjes zich in bepaalde situaties anders dan jongens? Wat vind je daarvan? Is het nu anders dan vroeger? Is het overal zo?
- 10 - 12 jaar** **Gaan bewust om met gevoelens, wensen en opvattingen en kunnen deze voor anderen begrijpelijk uiten. Houden rekening met de ander en staan open voor de opvattingen van anderen. Houden rekening met verschillen en overeenkomsten tussen etnische groepen. Noemen uitingsvormen van discriminatie en weten waardoor discriminatie kan ontstaan. Zien in hoe sekserollen ontstaan en worden aangeleerd.** Wanneer voel je je goed, sterk, vol zelfvertrouwen, humeurig, onzeker, verliefd, (on)aantrekkelijk, verlegen? Wat kun je doen om jezelf te helpen? Hoe kun je anderen helpen? Wie kun je om hulp vragen als je met problemen rondloopt? Hoe kun je rekening houden met anderen? Hoe kun je vriendschappen in stand houden en versterken? Wat kun je doen als je je buitengesloten voelt? Zijn je houding en je gevoelens ten opzichte van meisjes of jongens aan het veranderen? Hoe komt dat? Hoe kun je andere mensen leren kennen en begrijpen? Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen mensen uit verschillende etnische groepen? Hoe kun je daarmee rekening houden? Kun je voorbeelden geven van discriminatie en hoe zou dat ontstaan kunnen zijn? Hoe komt het dat meisjes/vrouwen zich in bepaalde situaties anders gedragen dan jongens/mannen?

Sociale vaardigheden en relaties

- 4 - 6 jaar** **Zien in hoe conflictsituaties in de eigen omgeving ontstaan en welke oplossingen mogelijk zijn. Ervaren dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben. Kennen verschillende leefvormen.** Heb je wel eens ruzie? Waarom? Wat voel je of denk je dan? Hoe kun je zo'n ruzie weer goed maken? Wat voel je en doe je als je ziet dat anderen ruzie maken? Hoe kun je samenwerken? Wat moet je dan afspreken? Waarom heb je elkaar nodig? Kun je opkomen voor jezelf?
- 6 - 8 jaar** **Zien in hoe conflictsituaties in de eigen omgeving ontstaan en welke oplossingen mogelijk zijn. Zien in dat conflicten veroorzaakt worden door tegenstellingen in belangen,**

opvattingen en gevoelens. Ontdekken dat iedereen deel uitmaakt van verschillende groepen waarin verschillende rollen worden vervuld. Heb je wel eens ruzie en waarom? Waar gaan ruzies over? Hoe kun je zo'n ruzie oplossen? Is ruzie ook wel eens ergens goed voor? Kun je ruzie voorkomen en hoe? Pest je wel eens en waarom? Word je wel eens gepest en waarom? Hoe voel je je als je gepest wordt. Wat doe je als je ziet dat er gepest wordt? Waar hoor je bij? Hoe gedraag je je in verschillende situaties?

8 - 10 jaar **Kunnen omgaan met conflictsituaties in de eigen omgeving door voor alle partijen passende oplossingen te vinden. Kunnen samenwerken in een groep.** Hoe kun je meningsverschillen en belangentegenstellingen oplossen op een voor alle partijen aanvaardbare manier? Hoe kun je conflictsituaties oplossen die zijn ontstaan door negatieve gevoelens (jaloezie, afkeer, enzovoort)? Kun je bij het samenwerken in een groep taken verdelen en uitvoeren, afspraken maken en nakomen, hulp vragen en accepteren?

10 - 12 jaar **Kunnen omgaan met conflictsituaties in de eigen omgeving door voor alle partijen passende oplossingen te vinden. Kunnen samenwerken in een groep. Geven van de diverse leefeenheden kenmerken, overeenkomsten en verschillen aan.** Kun je conflictsituaties in je eigen omgeving oplossen op een voor alle partijen aanvaardbare manier? Kun je bij het uitvoeren van taken in een groep plannen maken en de uitvoering organiseren? Welke leefeenheden ken je? Wat zijn daarvan de kenmerken en in welk opzicht lijken ze op elkaar of zijn ze verschillend?